

Захід ігнорує/підтримує нацизм в Україні, в Україні поширена нацистська ідеологія, порівняння України з гітлерівською Німеччиною) [1].

Окреслений перелік пропагандистських наративів не вичерпує множини проявів російської дезінформації щодо України у європейському медіапросторі. У межах однієї теми прокремлівські пропагандисти формують різні наративи, залежно від своєї цільової аудиторії. Але усі вони спрямовані на те, аби підірвати європейську єдність щодо підтримки України. Це актуалізує потребу формування стійкості до інформаційних маніпуляцій у пересічних європейців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Усі наративи. *Propaganda Dairy*. URL: <https://russiandisinfo.voxukraine.org/narratives>
2. Propaganda Dairy 2022-2023: VoxCheck презентує базу російської пропаганди в європейських ЗМІ. *VoxUkraine*. URL: <https://voxukraine.org/propaganda-diary-2022-2023-voxcheck-prezentuyeye-bazu-rosijskoyi-propagandy-v-yevropejskyh-zmi>
3. «Propaganda diary-2022: рік російської дезінформації в Європі» від VoxCheck. *УкрІнформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3698816-propaganda-diary2022-rik-rosijskoi-dezinformacii-v-evropi-vid-voxcheck.html>
4. Ukrainian War Resource Hub. *EU DisinfoLab*. URL: <https://www.disinfo.eu/ukraine-hub/>

КОНЦЕПТ ВІЙНИ У ЖИТТЄТВОРЧОСТІ МІЛІТАРНОГО ПОКОЛІННЯ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

Роздольська Ірина Володимирівна,

*доктор філологічних наук, доцент кафедри української літератури
ім. акад. М. Возняка Львівського національного
університету імені Івана Франка*

Мілітарне покоління української молоді, яке офіційно оформилось у військову структуру Легіону УСС із початком Першої світової війни у серпні 1914 року, ще на зорі «входження в історію», прагнуло окреслювати власну ідейно-світоглядну єдність як майбутньої військової сили, придатної до збройного чину на війні ще у період роботи у парамілітарних товариствах «Січ», «Сокіл», «Січові стрільці». У процесі омовлення колективної генераційної ідентичності виринули номени із семантикою збірної військовості та війни, а це «українське січове стрілецтво» [6], «українські січові стрільці», «Легіон УСС», «Українська Галицька Армія». Особливо варто акцентувати на

номені «стара вОйна», що охоплює військових із першої хвилі добровольців-легіонерів, здійснюючи трансформацію цих назв упродовж 1914–1920 років.

Апогеєм готовності української молоді до вступу в історію став Шевченківський здвиг 28 червня 1914 року у Львові, на якому українська молодь представила себе як майбутнє військо Т. Шевченка, готове до боротьби під гаслом «Вставайте, кайдани порвіте!», актуалізуючи через апосіопезу продовження поетичного рядка – намір воєнної переможної експансії? «...і вражою злою кров'ю волю окропіте!».

Стрілецьке «тут і тепер», актуальний соціально-історичний час, прямо відображений у літературній творчості, – роки Першої світової війни, «Великої війни», польсько-української війни, радянсько-української війни, які у генераційній свідомості було окреслено одним часовим потоком «Визвольна війна». Стрілецька генераційна свідомість за прикладом національного фольклору [3, с. 241] в концепті війни як глобальній геополітичній збройній «ворожнечі» [1, с. 145], виокремила насамперед можливість національно-державного визволення «братів-українців з московських кайданів», що становить основний зміст стрілецької ідеї та загалом державницької свободи в об'єднанні усіх частин України, поглинутих іншими державами перед Першою світовою війною.

Стрілецький художній хронотоп синхронізований із подіями визвольного змагу і тим українським простором, який пов'язаний із концептом національного Дому та місією оборони та визволення. Відповідно концепт війни як тотальний буттєвий модус актуалізований тематично через сформований документальними та художніми джерелами дискурс катастрофізму із увагою до модусів життя і смерті та до образу світу як руїни. В автора часопису «Шляхи» Володимира Прудкого війна – це «Боротьба зі смертю». Тому перемогти – означає вижити, підсумовано в його філософському етюді [11, 1916, с. 661].

Війну потрактовано як рух світу до смерті, яка руйнує звичний триб життя, родину, село, місто, край. Поезія «Вечір на Вкраїні» Антона Лотоцького демонструє антипасторальне розгортання образу світу у стані війни: «Не клала мати кого хати / Діток, а смерть поклала всіх – / На вік заснула й мати їх, / Затихли соловій й дівчата, / Та гук гранати не затих» [2, 1916, ч. 1, с. 2]. А у часописі «Світ», урядженого колективом січово-стрілецьких ветеранів, одним із важливих редакційних завдань оголошено фіксацію усіх руйнувань матеріальної культури українців Галичини під час воєнної катастрофи, адже «іде з димом добуток народу», «той що нічим його заступити не вдасться» [7, 1918, ч. 3, с. 38].

Інший семантичний варіант потрактування незворотних змін світу – це труна, яка стала «оптимальним» універсальним модулем світобудови: поезії «Невідомого» «За роком рік»: «За роком рік минає; понад нами / Життя танок проносить ся, а ми, / Немов мерці з отвертими очима / триваєм в сні на яві. Мов

мерці, / Яким життя оставило свідомість, / А взяло все без решти. Крізь труну / Ми бачим вир часу, життя, подій, / А сили в нас немає, щоб долоню / піднять, або застигле серце з груди / Ухопить ціпко, вирвати з корінням / І кинути під колесо часу» [7, 312, 1918, ч. 10, с. 158]. Серед інших варіантів образу світу у стані війни – хуртовина, заметіль (Р. Купчинський) [5].

Увесь воєнний наратив стрілецької літературної творчості коливається поміж естетичними полюсами героїки і трагіки, висвітлюючи кристалізацію стрілецької мілітарної людини, особистості із новим світоглядом – у стані «трагічного оптимізму», яка здатна витримати дисонанси геополітичної катастрофи, складний процес воєнних подій із неоднозначним перебігом локальних перемог і поразок. Приклади стрілецької літературної пісні, листування четаря Івана Балюка із Д. Донцовим постають яскравими прикладами нової філософії життя січового стрільця в умовах смерті: «Ах, Ви не знаєте суворого смутку смерти жовніра... Нам не страшно смерті: адже може за кілька годин знов упадуть ще численніші жертви. Не життя жаль... Але на душу тінь паде від того, що ми мов остров відірваний від своїх, від рідних, до кого байдуже тим, за яких долю ми стали, ...і за яких падемо один за одним» [11, 1915, с. 18]. Ідеться про мілітаризацію стрілецького характеру, екзистенційний максималізм. [9, с. 66]. «... Іще не так життє нас вниз зігнуло, / Щоб ми мечі поклали й піддались, / Живем не тим, що є, що вчора було, / А тим, що мусить здійснитись колись»– задекларовано у поезії М. Голубця Ми хочем жить!» [11, 1916, с. 168].

Окрема тематична лінія – взаємини вояка зі смертю, яка, з одного боку., посилює гедонізм, прагнення відчувати максимально життя, що проявилось у відповідних мотивах стрілецької пісенності, з іншого – фіксування різних прикладів комунікації зі смертю, найгірший із яких страх смерті ще до початку бою, що провокує екзистенційну капітуляцію, а в бою уже реальну загибель, як це представлено у оповіданні «Хорунжий Євген» В. Прудкого [11, 1916, с. 721–725].

Магістральним образом стрілецького світу є концепт «тих, що полягли», «тих, що впали», стрілецького війська з могил. Він супроводжує мотив пам'ятання про полеглих героїв, які потрактовані кращим військом, аніж те, що воює у воєнному тогочасі, оскільки віддали за ідеал найважливіше, – власне життя. Меморіально-художній збірник «Тим, що впали» слугує прикладом видання означеної тематики [9]. Оповідання Дмитра Вітовського «Звіт» [8, с. 69–70], поема Р. Купчинського «Великий день» [4] також актуалізують концепт війська з могил разом із імперативом пам'ятання як визначних героїв війни, так і пам'ятання про важливі здобутки українців у війні. У концепті складовими постають образ могили, поля бою із відповідною атрибутикою побойовища, окресленою як буквально (кров, кості, рани), так і через фольклорні образи-символи (червоні маки, березові хрести).

Водночас Юра Шкрумеляк у власному романі «Поїзд мерців» подає візію генераційної місії січового стрільця незалежно від того, в конструктивному чи деструктивному модусі він живе. У вихорі історії стрілецьке військо було потрактовано буквально, домовиною на колесах, у значенні військового потяга, охопленого епідемією тифу, і символічно, військом, яке зреалізувало самопожертвний чин в ім'я національного ідеалу. «Образки зі страхіття тої доби нашої мандрівки, які подаємо, дають тільки слабе поняття величі тої заглади, яка випала на нас бездомних» [10, с. 16]; «...усіх порівнала хвороба, усім витиснула на обличчю однакове тавро терпіння а на чолі – знак смерті» [10, с. 18]. Образ також солідаризує живих вояків із тими, хто уже перебуває «у гробах».

Отже концепт війни у генераційній свідомості українського січового стрілецтва проявлений як фактор конструювання мілітарної ідентичності покоління, конкретна історична обставина із можливостями національного визволення для українського народу. При цьому враховано також деструктивні властивості концепта війни як структуротворчого елемента образу світу. Його реалізовано через складові руїни, труни, могили для окреслення актуального хронотопу, а також екзистенційно через опозицію «життя-смерть». При чому детермінованості війною зазнав стрілецький характер, який викшталтувався в екзистенційній формулі трагічного оптимізму. Танатичне семантичне навантаження концепту війни стрілецькі автори долають за допомогою імперативу пам'ятання про полеглих, солідаризуючись через образ «поїзда мерців» із загиблими побратимами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
2. Вістник Пресової Кватири Українських Січових Стрільців / редакують: М. Угрин Безгрішний та А. Лотоцький. Кіш Українського Січового Війська. Р. Б. 1916. Р. І. Ч. 1 (місяця мая). *ЦДІА України у м. Львові*. Ф. 353 с. Оп. 1. Од. зб. 225 «Бюлетень «Вістник пресової квартири українських січових стрільців» (Видання пресової квартири УСС). 8 арк.
3. Кузьменко О. Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн): монографія. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2018. 728 с.
4. Купчинський Р. Великий день. Львів: Друкарня Ставропігійського Інститута, 1921. 40 с.
5. Купчинський Р. Заметіль Повість зі стрілецького життя. В трьох книгах: І. Курилася доріженька. ІІ. Перед навалою. ІІІ. У зворах Бескиду / вступ. ст. Т. Салиги, худ. оформлення Л. Прийми. Львів: Каменярь, 1991. 175, 151, 143 с.

6. Ріпецький С. Українське січове стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. Львів: [у надзаг.: Наукове Товариства імені Т. Шевченка у Львові, Українознавча бібліотека НТШ. Ч. 4], 1995. 358 с.
7. Світ / видає і за редакцію відповідає М. Голубець. Львів, 1917–1918.
8. Стрілецька Голгофа: спроба антології / упоряд., авт. вступ. ст. і прим. Т. Ю. Салига; худож. оформл. І. П. Плесканка. Львів: Каменяр, 1992. 399 с.
9. Тим, що впали: літ.-мист. збірник / зложив Микола Голубець, украсив Іван Іванець. – Львів: Артистична горстка і Пресова квартира У.С.С. в поли, 1917. (Додаток до календаря-альманаху УСС на 1917 рік). – 157 с.
10. Шкрумеляк Ю. Поїзд мерців: Картини жертв і трудів / обкл. рис. П. Ковжуна. Львів; Київ: Накл. Вид-ва «Червона Калина»; Друк. Ставропігійського Ін-та у Львові під управою Ю. Сидорака, 1922. 96 с.
11. Шляхи. Львів, 1913–1918.

ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ВІЙНИ В ПОВІСТІ ОЛЕКСАНДРА МИХЕДА «КОТИК, ПІВНИК, ШАФКА»

Романова Ірина Василівна,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Повість «Котик, Півник, Шафка» відображає повномасштабне вторгнення росіян в Україну 24 лютого 2022 року. У цьому творі простежуємо автобіографічне начало: ідеться не тільки про екзистенційний вимір Олександра Михеда як людини, яку заскочила війна, але й про іншу його іпостась – воїна, що служить у Збройних Силах України. Як зауважує автор, «...я розумію, що є ідентичність солдата, який давав присягу, є ідентичність родинна, а є стержень письменницької ідентичності. Тому саме цей прокачаний м'яз тримає мене на плаву. Це відчуття важливості все зафіксувати і проговорити, що відбувається» [2]. Авторська концепція війни кристалізується через змалювання однієї родини з Бородянки, що опинилася в окупації, – Лізи, Соні, Андрія.

Ліза – головна героїня, що вдруге переживає хаос війни. Перша – Велика – застала її у віці семи років: «Рідний дім горить. Червоні півники вогню розповзаються будинком, і все, що вона любить, – зникає у полум'ї» [3, с. 23]. Утрата дому та батьків доповнюється ще й тим, що «вона бачила, як нацисти розстрілювали євреїв, і ті падали замертво у викопані траншеї. Бачила, як комуністи вішали українців за те, що ті насмілилися бути українцями. Бачила